מסעי

א. בפרשת גבולות הארץ (שבפרשתנו) — „זאת הארץ אשר תפול לכם גו' ארץ כנען לגבולותי'"[1] — מצינו דבר פלא בפרש"י עה"ת, שברוב הפעמים לא נקט ל' „גבול" (כלישנא דקרא פעמים רבות בפרשה זו), אלא לשון „מצר"[2]:

בפסוק[3] „ונסב לכם הגבול גו'" פרש"י „כל מקום שנאמר ונסב או ויצא מלמד שלא הי' המצר שוה כו' יוצא המצר כו' ועובר המצר כו' לפנים מן המצר" (וכן עוד כמה פעמים בלשון רש"י בפסוק זה[4]); ובפסוק שלאח"ז[5] „ונסב הגבול גו' והיו תוצאותיו הימה" כ' רש"י „אל מצר המערב"; ובפסוק שלאח"ז[6] „וגבול ים" — „ומצר מערבי מהו", „והי' לכם הים הגדול — למצר"; ובפסוק שלאח"ז[7], „וזה יהי' לכם גבול צפון" — פרש"י „גבול צפון — מצר צפון". וכן עוד כו"כ פעמים בפסוקים שלאח"ז[8].

וצ"ע למה שינה רש"י מלישנא דקרא ונקט לשון „מצר" — הרי „גבול" היא תיבה רגילה בחומש, ועוד זאת — שאף רש"י כבר פירשה כמה פעמים: בפ' נח בפסוק[9] „ויהי גבול הכנעני" פרש"י „גבול, סוף ארצו. כל גבול ל' סוף וקצה", וכן בפ' תצוה בפסוק[10] „ועשית על החושן שרשות גבלות" כ' רש"י „וכל גבול לשון קצה", ובפ' חוקת עה"פ[11] היוצא מגבול האמורי פרש"י „לשון קצה וסוף" — ולמה אין רש"י מסתפק בתיבת „גבול", ונקט ל' „מצר"[12], שלא נמצא לו חבר בחומש [וגם בנ"ך נמצא רק ב' פעמים][13]?

גם צ"ע בלשון רש"י עה"פ „זאת הארץ גו'", שכ' „לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ כו' הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותי' סביב", שבפשטות כוונתו ש„גבולותי'" היינו מצרני', וקשה דהול"ל „מצרני וגבולי" (או רק „מצרני רוחותי'"), משא"כ „מצרני גבולי רוחותי'" משמעו — „מצרני של גבולי רוחותי'".

ב. ונ"ל בפשטות:

תיבת „גבול" יש לה שני מובנים:

---

1) לד, ב.

2) ועד"ז הוא בפרש"י יהושע קאפיטל טו. ע"ש.

3) שם, ד.

4) בד"ה ויצא חצר אדר. וכ"ה ל' רש"י גם בפסוק שלפנ"ז (שם, ג) „מצר מזרחי".

5) שם, ה.

6) שם, ו. — וראה לקמן סעיף ג.

7) שם, ז.

8) ראה שם, ח ד"ה מהר ההר וד"ה תוצאות הגבול (אלא ששם התחלת לשונו „סופי הגבול"). שם, ט. שם, י ד"ה שפמה. שם, יא ד"ה מקדם וסד"ה ים כנרת (אלא שלפנ"ז בד"ה זה נקט איזה פעמים „גבול").

9) י, יט.

10) כח, כב (וראה גם רש"י שם, יד).

11) כא, יג ד"ה מגבול האמורי.

12) ולהעיר, שגם ברש"י חוקת שם, התחלת לשונו היא „תחום סוף מצר שלהם".

13) תהלים קטז, ג (אבל רק לפרש"י שם. משא"כ לפי' הראב"ע, רד"ק ומצודות שם). איכה א, ג (כפרש"י שם, מתרגום ואיכ"ר עה"פ (פ"א, כט). וראה לקמן סעיף ד. — משא"כ לפי' הראב"ע וראשון לציון שם).

א) גבול וקצה (סוף) השטח, היינו הקו המפסיק בין שני השטחים. כלשון רש"י עה"פ[14] „והגבלת את העם" — „קבע להם תחומין לסימן שלא יקרבו מן הגבול והלאה", וכן „לא תסיג גבול רעך"[15] — „שמחזיר סימן חלוקת הקרקע לאחור כו'".

ב) השטח עצמו שבתוך הגבולים. כמ"ש גבי מכת צפרדע[16] „אנכי נוגף את כל גבולך בצפרדעים", שהכוונה בזה לכל ארץ מצרים (ולא רק על גבולי הארץ סביב). וכן „ולא יראה לך שאור בכל גבולך"[17], היינו כל רשותו של האדם. וכן צריך לפרש בעוד כו"כ מקראות[18]. וכן מצינו גם בלשון רש"י, כמו בפרשתנו בפירוש הכתוב[19] „למטות אבותיכם תתנחלו", פרש"י „בשנים עשר גבולין כמנין השבטים", שפירושו י"ב חלקים שטחים (ולא המצרים של י"ב חלקי ה־ארץ).

[ואין זו סתירה לפירושי רש"י הנ"ל ד„כל גבול" הוא „לשון סוף וקצה", כי כוונת רש"י במקומות הנ"ל היא רק לפרש לשון „גבול", שהיא „לשון קצה וסוף", אבל בכמה מקומות בקרא פירוש תיבת גבול הוא השטח שבין הקצוות, שנק' „גבול" להיותו בתוך הגבולות שב־קצהו].

וזהו שדייק רש"י ונקט כאן לשון „מצר" דוקא, כי בפרשת גבולות הארץ, בא הכתוב לתאר את מקומו המדוייק של הקו המפסיק בין ארץ ישראל לחוצה לארץ, וכמו שהכתוב מתאר בפרטיות אופן הילוך קו הגבול לכל הד' רוחות, ולכן נקט רש"י לשון „מצר" דוקא, ל־הדגיש שכאן אין הכוונה לשטח שבתוך הגבול, אלא לגבול עצמו, וכפירוש לשון „מצר" — דבר המצר ומגביל, והיינו מצרני הארץ.

ג. עפ"ז מיושב בפשטות הדיוק וה־שינוי בלשון רש"י בפסוק[20] „וגבול ים והי' לכם הים הגדול וגבול", וז"ל: „וגבול ים — ומצר מערבי מהו. והי' לכם הים הגדול — למצר. וגבול, הנסין [האיים] שבתוך הים אף הם מן הגבול כו'". שבב' הד"ה הראשונים מדייק רש"י לשון „מצר", ובד"ה הג' נקט לשון הכתוב „מן הגבול".

וע"פ הנ"ל מובן הדבר, כי מ"ש „וגבול ים" היינו המצר המערבי, והים הגדול הוא המצר (שמן הים ולפנים „ה־מצות נוהגות"). אבל מ"ש אח"כ „וגבול" שבא לרבות „הנסין שבתוך הים", אין הכוונה בזה לתאר את המצר של א"י, דהנסין אינם המצר עצמו, אלא שמיתורא דקרא למדים שגם הנסין שבתוך הים הם בכלל ארץ ישראל (כאילו הם בתוך גבולי הארץ), שהמצות נוהגות שמה. ולכן נקט רש"י ל' „גבול", שפירושו (לא מצר הארץ, אלא) השטח שבתוך הגבולים.

---

14) יתרו יט, יב.

15) פ' שופטים יט, יד.

16) וארא ז, כז.

17) בא יג, ז.

18) ראה ויגש (מז, כא) „מקצה גבול מצרים ועד קצהו". חוקת (כ, טז) „עיר קצה גבולך". ועוד. — ולהעיר, דבלשון חז"ל כל א"י נק' „גבולין" (שבת כ, ר"א במשנה. סוכה מג, א. ובכ"מ. ערוך ערך גבל (הב')).

19) לג, נד. — ולכאורה כן צריך לפרש ל' רש"י פינחס (כו, נד) „וי"ב גבולים בי"ב פתקין", שהרי בפשטות לא נתפרטו בהפתקין פרטי המצרים של כל הי"ב חלקים.

20) לד, ו.

ויש לומר, שזהו גם הטעם שעה"פ „זאת הארץ גו'" (שבתחילת פרשה זו) כ' רש"י „הוצרך הכתוב לכתוב מצרני גבולי רוחותי'" (ולא „מצרני וגבולי"), שבזה מדגיש שתיבת „גבול" אפשר לפרשה דקאי על השטח שבין הגבולים, וכוונת „גבולותי'" כאן היא ל„מצרני" הגבול (השטח).

ד. והנה כבר הובאו בכ"מ דברי ה־של"ה[21] שבפרש"י עה"ת יש „ענינים מופלאים", גם ע"ד הרמז והדרוש. וגם ידועים דברי השל"ה[22] שפרשיות התורה שייכות לזמן שחלות בהן, וכפי שמבאר בארוכה[23] השייכות דפרשיות מטות מס־עי ודברים לבין המצרים (שלעולם חלות פרשיות אלו בבין המצרים[24]).

ויש לומר, שזהו הרמז בזה שנקט רש"י לשון „מצר" במקום לשון „גבול" — לרמז על הזמן שקורין פרשה זו, בזמן ד„בין המצרים"[25].

ויש להוסיף עוד: תיבת „מצרים" במובן של „גבול" מצינו בקרא במגילת איכה[26] — „כל רודפי' השיגוה בין המצ־רים" (וכפרש"י שם[27] „המצרים, גבולים של שדה וכרם"), והוא רמז ג"כ על הזמן דבין המצרים, כפי שפירשו חז"ל[28] (והו־בא ג"כ בפרש"י שם).

ויש לבאר השייכות דשני הענינים — דלכאורה ה"ה ענינים הפכים, דבפרשתנו מדובר בענין של מצרני הארץ, ואילו שם קאי בענין של חורבן כו': זה שיכול להיות ענין של „בין המצרים" שרשו בכך שיש מצר וגבול לקדושת הארץ, דכאשר קדושת ארץ ישראל היא בשלימות, אזי מתפשטת קדושה זו בכל העולם[29] ואין מקום לענין של גלות, ורק כאשר קדושת א"י אינה בהתפשטות כדבעי, אלא היא מוגבלת ובתוך מצר, אז יש נתינת מקום לענין של „בין המצרים" כפשוטו.

ה. ובעומק יותר יש לומר, שזה שנ־קט רש"י לשון „מצר" כוונתו לרמז גם על המעלה והעילוי שבגבולות הארץ (אף שלכאורה הרי הם מגבילים את התפש־טות קדושת הארץ, דעד כאן תבוא ותו לא).

ויובן זה ע"פ המבואר ברשימות הצ"צ על מגילת איכה[30], שמפרש שם הפסוקים דאיכה למעליותא, שהם ברכות נעלות ביותר. וכן מפרש[31] הכתוב[26] „גלתה יהו־דה גו'" — „גלתה לשון גילוי", ו„גלתה יהודה" הוא „הגילוי דבחי' יהודה, דל־עתיד לבוא יהי' יהודה למעלה מיוסף", „והשיגוה בין המצרים", היינו ש„ע"י שמתבונן איך שכל העולמות רק טפה א'[32] כו' ולכן נמשך עי"ז מבחי' מן[33]

---

21) חלק תושבע"פ (קפא, א).

22) חלק תושב"כ ר"פ וישב.

23) חלק תושב"כ בדרוש לג' פרשיות אלו.

24) כמ"ש בשל"ה שם.

25) ולהעיר שפ' מסעי חלה לעולם בשבת האמצעי דבין המצרים.

26) א, ג.

27) ע"פ איכ"ר עה"פ (פ"א, כט).

28) איכ"ר שם.

29) דלע"ל תתפשט א"י בכל הארצות (ראה פסיקתא רבתי פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג). גת' ע"ד החסידות בלקו"ת פרשתנו (פט, ב ואילך).

30) אוה"ת לנ"ך ח"ב ע' א'לד ואילך.

31) אוה"ת שם ע' א'לו.

32) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי לנ"ך ע' שלח־ט.

33) תהלים קיח, ה.

המצר", ומזה מובן, ד"בין המצרים" הוא כענין "מן[33] המצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה", המצר המביא לידי ההרחבה האמיתית[34], "מרחב י"ה".

ויש לומר, שענין זה נרמז גם בלשון רש"י על "השיגוה בין המצרים", "בין המצרים, שיש גובה מכאן ומכאן ואין מקום לנוס" — דלכאורה הו"ל לרש"י לנקוט ל' "גדר", "גדר מכאן ומכאן" (כלשון הכתוב[35] "גדר מזה וגדר מזה") — אלא שבזה מרמז רש"י, שהתוכן הפנימי ד"בין המצרים" הוא ענין של גובה, כי "מן המצר" דבין המצרים מגיעים ל"גובה האמיתי", "מרחב י"ה".

וזהו גם החילוק הפנימי בין ב' הלשונות "גבול" או "מצר": שורש ענין ה"גבול" הוא אורו ית' המוגבל והמצומצם: אמנם ענין ה"מצר" הוא להיפך, ששרשו הוא באורו הבלתי־מוגבל של הקב"ה, אלא שהדרך שאדם (שהוא מוגבל) יכול להגיע לגילוי אור זה הבלתי מוגבל, הוא רק כאשר הוא קורא "מן המצר"[36] (שמרגיש את האין־ערוך והעדר תפיסת מקום שלו וכל העולם כולו, "שכל העולמות רק טפה א'"), שאז בא "מן המצר" אל "מרחב י"ה".

וזהו שמדייק רש"י, דאע"פ שבקרא נאמר "זאת הארץ גו' לגבולותיי", אין ענינם של גבולות הללו ענין של הגבלה ומדידה, אלא ענין של מצר, שע"י ענין המצר מתגלה המרחב י"ה, שבתוך ה־גבולות הללו נמשכת ההרחבה האמיתית דמרחב י"ה (וכפי שבא לידי ביטוי גם בגשמיות הארץ, כדחז"ל[37] שארץ ישראל היא "כארץ הצבי", כעור הצבי כו').

ו. עפ"ז יש לבאר (בפנימיות הענינים) עוד ענין בפרש"י כאן:

עה"פ "זאת הארץ גו' לגבולותיי" מפרש רש"י שהטעם שהכתוב מפרט גבולי הארץ הוא "לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ כו' הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותי' סביב לומר לך מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות", דלכאורה תמוה, למה לא פרש"י כפשוטו, שטעם כתיבת גבולות הארץ הוא בשביל כיבוש הארץ, לידע מהי נחלתם של ישראל?

והביאור (הפנימי[38]) בזה[39]: גבולות הארץ ה"ה לכאורה ענין של הגבלה, וע"ז מפרש ומגלה רש"י, שע"י ענין המצוות שמקיימים בארץ ישראל, אזי מתהפך ענין ה"גבולות" ל"מצרני" גבולי רוחותי' סביב, דאע"פ שלכאורה יש כאן ענין של גבול, ה"ז ענין של מצר שבאים ממנו ל"מרחב י"ה". כי זהו ענינן של מצוות, דאע"פ שהמצוות ניתנו במדידה והגבלה

---

34) באוה"ת שם מפרש "מן המיצר" על "מיצר העליון", והוא בחי' העצם שלמעלה מגילוי (סה"מ תר"ס ע' ג ואילך. וראה גם אוה"ת (יהל אור) לתהלים שם ע' תנ), כי ע"י הקריאה "מן המיצר" (מיצר התחתון) מגיעים ל"מיצר העליון" (שלמעלה מגילוי).

אבל מובן, ששייך ג"כ ל"מרחב י"ה" (שבסיום הכתוב), שהוא "מרחב העצמי" דמהותו ועצמותו ית', ש"אין שם מצרנות כלל" (סד"ה מן המיצר תרס"א).

35) בלק כב, כד.

36) ראה בארוכה ד"ה שובה תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' כד ואילך).

37) ראה ירמי' ג, יט. גיטין נז, א.

38) הביאור ע"ד הפשט נת' בלקו"ש חי"ג ע' 122 ואילך.

39) בהבא לקמן עייג"כ לקו"ת פרשתנו צד, ד.

דוקא, הרי אין מדידה זו ענין של הגבלה באמת, אלא אדרבה, דוקא ע"י קיום המצות כפי מדידת התורה, באים עי"ז ל„מרחב י"ה", שיש צוותא וחיבור עם עצמותו ומהותו ית', מצווה המצוות.

(משיחת מוצאי ש"פ מטו"מ תשל"ט)